EU:n kiertotalouspaketti 2018

Kohtuusliikkeen asiantuntijalausunto ympäristövaliokunnalle 15.3.2018

Marko Ulvila

Kiertotaloudesta yleisesti

Ajatus: lähes kaikki kiertää

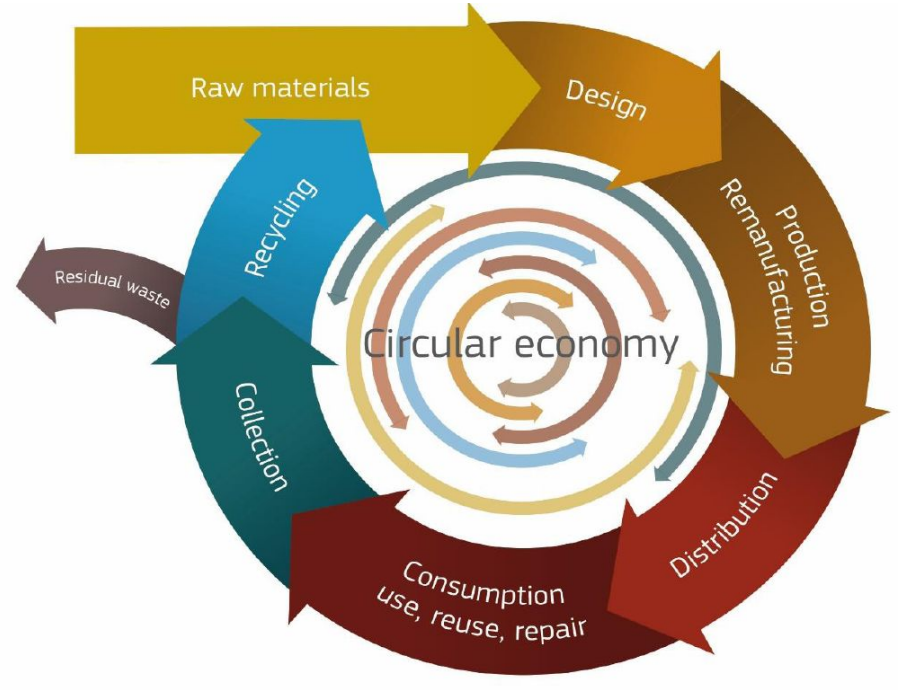

Lähde: EU 2018, Report on Critical Raw Materials and the Circular Economy

Todellisuus: valtaosa virtaa läpi tai päätyy rakennetuksi ympäristöksi

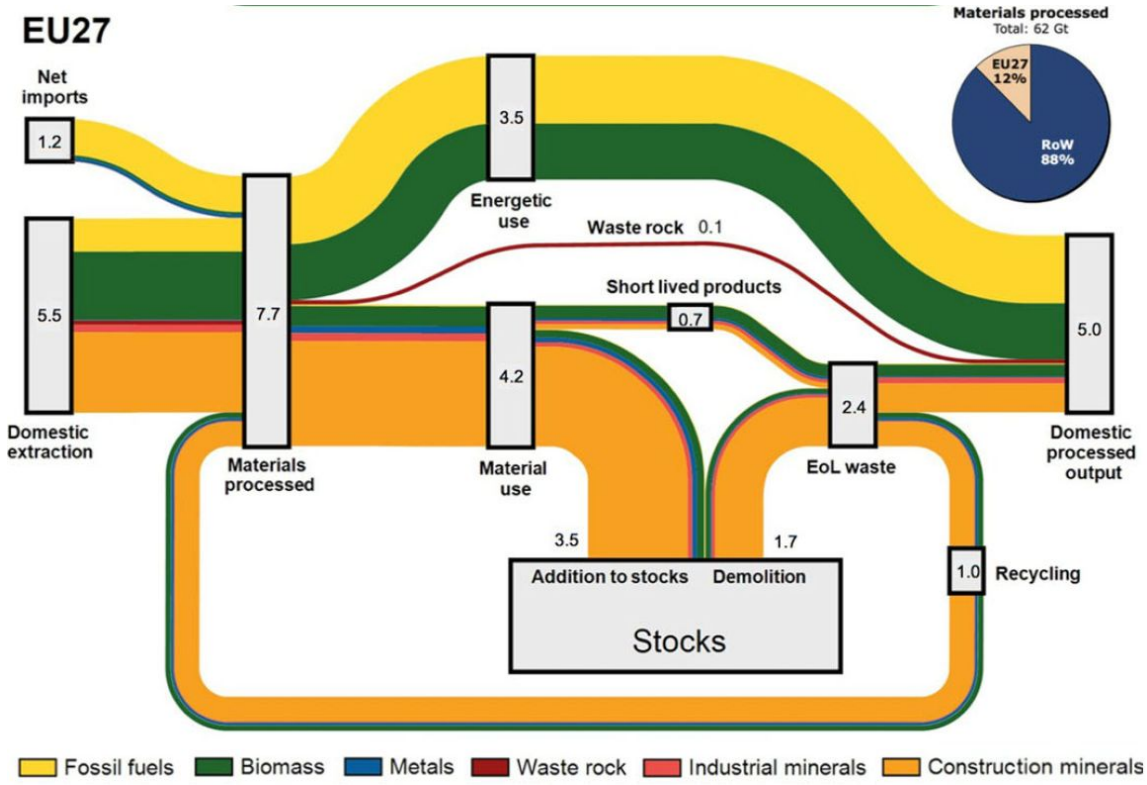

Lähde:Haas, Wili et al (2015) How Circular is the Global Economy?

Ainevirtojen ympäristöhaitan hillinnän haaste: talouden ja ainevirtojen koot vahvasti kytköksissä

Maiden materiaalijanlanjäki ja bkt/hlö

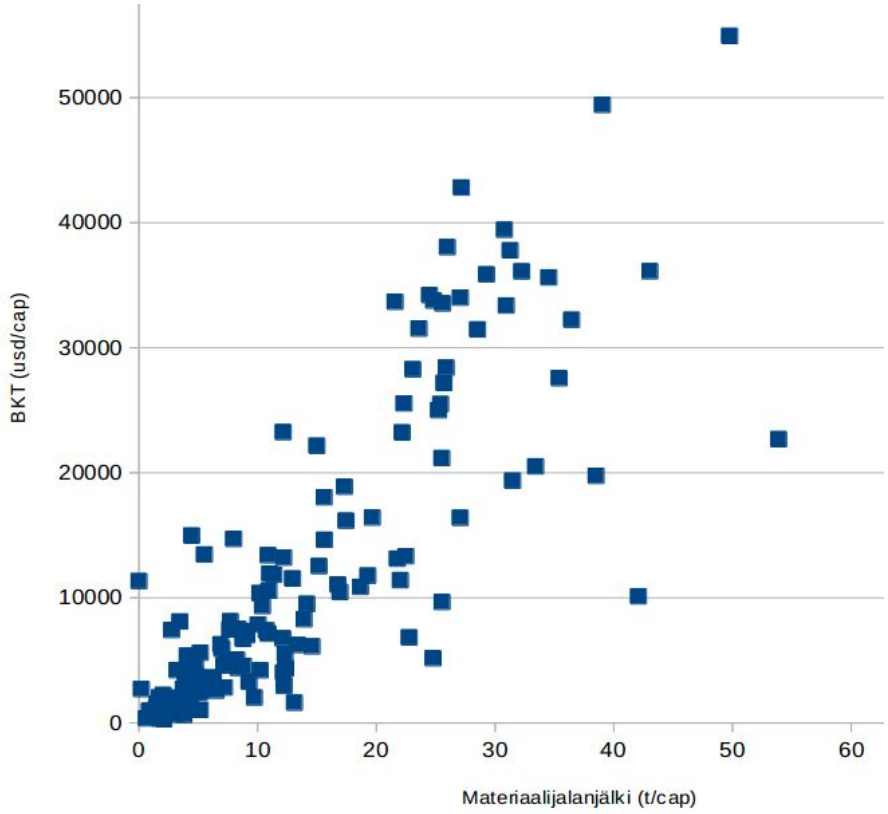

Datan lähde: Wiedemann et al (2015)

Kotitalouksien raaka-aineiden kulutus Suomessa tulodesiileittäin

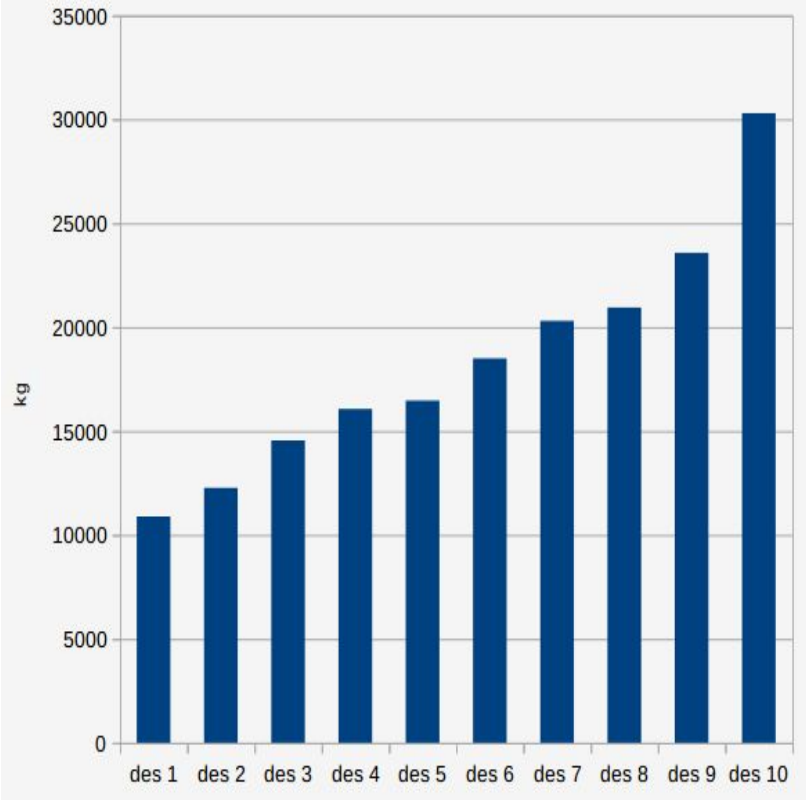

Datan lähde: Nurmela ja Mäenpää (2014)

Muovi ympäristöongelmana

- Nykyajan teknologian tyypilliset vaiheet: tutkimus, keksinnöt, kehitystyö, käyttöönotto, yleistyminen, riippuvuus, havahtuminen ympäristöhaittaan, sääntely(-yritys)
  - kaikkialle ulottuvan (ubiquitous) ja lukitsevan (lock-in) teknologian kuten muovin tehokas sääntely osoittautunut hyvin vaikeaksi
- Taustaongelmana yhteiskunnassa sisäänrakennettu vastuuttomuus
  - Osakeyhtiön rajoitettu vastuu (limited liability)
  - "laillinen elinkeino" - kaikkea saa tehdä, mitä ei ole kielletty tai säännelty
- Jotta vastaavilta ongelmilta halutaan välttyä tulevaisuudessa, täytyy varovaisuusperiaatetta soveltaa tiukasti ja toimijoille asettaa vastuuta myös ennakoimattomista vahingoista (esim. kaupallistajalta vaadittava vahinko- ja vastuuvakuutus usean vuosikymmenen ajaksi).
  - Muovin tapauksesta on syytä ottaa oppia (matkapuhelimet, synteettinen biologia ym).

EU:n muovistrategia: tärkeä mutta riittämätön

- Tärkeä askel muovin ympäristöhaittojen ehkäisemiseksi
- Ongelman ratkaisemiseksi tarvitaan kuitenkin paljon rivakampia toimia
  - kiellot: muovin turhimpien ja haitallisimpien käyttötapojen kieltäminen (esim. lisätyt mikromuovit kosmetiikassa, kertakäyttö laajemminkin)
  - taloudellinen ohjaus:
    - progressiivinen tulovero on hyvä ympäristövero (pienentää ainevirtoja)
    - valmistevero ketjun kaikkiin vaiheisiin: öljy, muovin valmistus, tuotteet
  - tuottajavastuun laajentaminen: käyttäjillä oikeus palauttaa kaikki muovit kauppoihin
  - harkintaan: pitäisikö muovin valmistus ja käyttäminen tehdä luvanvaraiseksi siihen asti, että jäte- ja saasteongelma on ratkennut
- Muovin korvaaminen biohajoavilla materiaaleilla lisäsi arvokkaiden ekosysteemien hävittämistä ja uusiutuvien luonnonvarojen käyttöä => tarvitaan kulutuksen vähentämistä ja ainevirtojen pienentämistä
- Oxo-hajoavat materiaalit ovat ongelma pikemmin kuin ratkaisu

Kriittiset raaka-aineet: kaivostoiminnan ongelmat ratkaistava

- Samanlaiset piirteet kuin muovissa: kasvava riippuvuus ja kasvavat ympäristöongelmat
- Suomi esillä koboltin tuottajana, mineraaleilla kasvava kysyntä
- Kaivostoiminnan kestämättömyys
  - vapaamatkustus konkurssien ja verosuunnittelun avulla
  - ympäristövahingot: ekosysteemien hävitys, saasteet ilmaan, maahan ja vesiin
- Kaivostoimintaan tarvitaan mittavaa sääntelyä
  - lupaehdot ja niiden noudattaminen
  - suojelualueiden kunnioittaminen
  - saastuttaja maksaa -periaatteen täysmääräinen soveltaminen (vahinkovastuu, vakuudet kattamaan myös konkurssien jälkeiset ympäristöhaitat jne)
  - kaivosvero jakamaan hyötyjä ja korvaamaan vahinkoja
  - taloudellisten väärinkäytösten estäminen

Loppuyhteenveto: ehdotus kiertotalouden painopisteiksi Suomen EU-pj-kaudelle 2019

- Ainevirtojen kokonaismäärät pitää saada kohtuullisiksi, kierron osuuden lisääminen ei yksin riitä saavuttamaan ympäristötavoitteita.
- Aloitetaan ainevirtojen kohtuullistaminen suurimmista aiheuttajista ja perustarpeisiin vähiten liittyvistä toiminnoista, esim.
  - hyvätuloisten ylikulutus
  - asevarustelu, sodankäynti
- Tällaiset toimet ovat toteutettavissa, kun luovutaan talouskasvun ja vaurastumisen tavoittelusta ja tehdään päätökset kansanvaltaisesti eli torjutaan yritysten puuttuminen päätöksentekoon.
- Toimepideohjelma EU:lle muoveihin liittyvän tuottajavastuun laajentamisesta, riittävien vastuumaksujen (lue: haittaverojen) perimisestä ja muovin luokittelusta saasteeksi ja haitta-aineeksi.

Kiitos

Lisätietoja

- marko.ulvila@kapsi.fi
- pauliina.kainulainen@uef.fi
- paula.lonnemo@smail.fi

- https://www.gaudeamus.fi/talouskasvunjalkeen/
- http://www.kohtuusvaarassa.com/
- http://www.tasauskohtuuspaja.net/

Liite: Kohtuusliike Suomessa

Valikoituja tapahtumia 2009 alkaen

2009 Kohtuus vaarassa, Joensuu ja Koli
2010 Kasvu murroksessa, Helsinki
2014 Polkuja kohtuuteen, Salo
2015 Vaihtoehtoja kasvutaloudelle, Helsinki
2017 Kohtuus vaarassa V, Joensuu ja Koli
2018 Vaihtoehtoja kasvutaloudelle 3.4. Helsinki
2018 International degrowth conference 21-25.8. Malmö
2018 Kohtuus Kymenlaaksossa, 21.-23.9. Kotka

Vuosittain: kohtuuspiknik 6.6., Suomen sosiaalifoorumi keväisin

Julkaisuja

Mainitut lähteet

- EU (2018) Report on Critical Raw Materials and the Circular Economy. SWD(2018) 36 final. European Commission.
- Haas, Willi, Fridolin Krausmann, Dominik Wiedenhofer & Markus Heinz (2015). How circular is the global economy? An assessment of material flows, waste production, and recycling in the European Union and the world in 2005. *Journal of Industrial Ecology*. doi:10.1111/jiec.12244.
- Nurmela, Juha & Ilmo Mäenpää (2014). Perustarpeet rasittavat ympäristöä eniten. Tieto&Trendit. 6/2014. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/92/>
- Wiedmann, Thomas O., Heinz Schandl, Manfred Lenzen, Daniel Moran, Sangwon Suh, James West & Keiichiro Kanemoto (2015). The material footprint of nations. Proceedings of the National Academy of Sciences 112:20, 6271–6276.

Suomeksi kohtuusliikkeen teemoista

- Alaja, Antti (2011). *Mikä ihmeen degrowth? Johdatus kasvukritiikin uuteen aaltoon.*
- Helne, Tuula ja Silvasti, Tiina (toim.): *Yhteyksien kirja: Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*.
- Jackson, Tim (2011). Hyvinvointia ilman kasvua. *Rajallisen planeetan taloustiede*.
- Joutsenvirta, Maria; Hirvilammi Tuuli; Ulvila, Marko ja Kristoffer, Wilen (2016) *Talous kasvun jälkeen*.
- Järvensivu, Paavo (2016). *Rajattomasti rahaa niukkuudessa*.
- Latouche, Serge (2010). *Jäähyväiset kasvulle*.
- Linjamaa, Topi ja Kainulainen, Pauliina toim. (2015) *Kohtuus vaarassa: Onnen aikoja rajallisella planeetalla?*
- Ulvila, Marko & Jarna Pasanen (2010). *Vihreä uusjako*.

Suomen kohtuusväen haaste 14.2.2017

SIIRRETÄÄN SUOMEN YLIKULUTUSPÄIVÄ HISTORIAAN

Ylikulutuspäivä on laskennallisesti se päivä, jona kulutuksemme ylittää maapallon kyvyn tuottaa uusiutuvia luonnonvaroja ja käsitellä fossiilisten polttoaineiden käytön aiheuttamia kasvihuonekaasupäästöjä. Vuoden ensimmäisten 100 päivän aikana suomalaiset kuluttavat oman osansa maapallon luonnonvaroista. Viime vuonna suomalaisten ylikulutuspäivä oli 17.4. ja se on aikaistunut vuosi vuodelta. Haluamme Suomen muuttuvan kohtuuden yhteiskunnaksi ja ylikulutuspäivän jäävän historiaan.

Haastamme kaikkia mukaan tekemään SUUNNANMUUTOSTA!
Olemme huolissamme, koska suomalaisten nykyisillä kulutustottumuksilla ihmiskunta tarvitsisi 3,4 maapalloa ja meillä on vain yksi. VASTUU toimenpiteistä on ennen kaikkea Suomen kaltaisilla rikkailla mailla, joiden varallisuus ja hyvinvointi perustuvat luonnonvarojen liikakäyttöön ja luonnon ylikuormittamiseen.

Suurin osa ylikulutuksen haittavaikutuksista ei edes näy Suomessa, sillä käyttämämme energian ja -tuotteiden alkuperä on pääosin muualla. Lisäksi osa kulutuksemme ympäristövaikutuksista, kuten ilmastonmuutos, on maailmanlaajuista ja haitoista kärsivät eniten maailman köyhät.

Haastamme kansalaistahot, päättäjät, yhteisöt ja yksilöt siirtämään Suomen ylikulutuspäivää ensin kohti kesää ja vuosikymmenessä vuoden viimeiseen päivään. Tämä onnistuu uudistamalla Suomea Kolilla syksyllä 2009 annettujen kymmenen kohtuullisen vaatimuksen avulla:

1. Elämäntavan syvällinen muutos on välttämätön. Pelkkä teknologia ei pelasta.
2. Tarvitaan yhteisiä sitovia rajoituksia kulutukseen. Tulevien sukupolvien pöydästä syöminen on lopetettava.
3. Energian käytön vähentäminen on ainoa mahdollisuus vastata riittävän nopeasti ilmastokriisin haasteeseen. Kulutusta on supistettava oikeudenmukaisesti ja hallitusti.
4. Ydinenergian ja uraanikaivosten tilalle kotimainen, hajautettu ja uusiutuva energiantuotanto.
5. Mainontaa on rajoitettava. Se luo keinotekoisia tarpeita.
6. Paikallisen tiedon tuhoaminen on lopetettava. Kokemusperäistä viisautta tarvitaan ekologisesti kriisiytyvässä maailmassa.
7. Luonnonvarojen kuluttamista on verotettava progressiivisesti.
8. Asevarustelu on lopetettava. Se vie ihmiskunnalta voimavarat ilmastokriisin torjunnasta.
9. Rajallisella maapallolla on luovuttava tavoittelemasta jatkuvaa kasvua.
10. Kohtuus arvoonsa. Se on vapautta kulutusriippuvuuksista.

Haluamme elää hyvää ja täyttä elämää vuoden jokaisena päivänä rasittamatta muita ylikulutuksella. Kohtuusvaatimuksella ylikulutuspäivä siirtyisi pitkän loikan kohti maapallon kapasiteetin mukaista elämää. Tähän toimintaan tarvitaan hyvin paljon ihmisiä ja heidän yhteisöjään. Eri toimijat ovat tässä mukana omista lähtökohdistaan ja pääasia on, että meitä on paljon ja tavoite ylikulutuspäivän siirtämiseen on yhteinen.

Kohtuusväen toimintapäivä ylikulutuspäivän siirtämiseksi on keskiviikkona 12.4.2017

CRASH ry | Emmaus Aurinkotehdas ry | Emmaus Finland ry | Emmaus, Helsinki ry | Emmaus-Westervik rf | Emmaus Åland rf | Katajamäen yhteisö | Kohtuus Etelä-Karjala | Kohtuusklubi, SLL Uudenmaan piiri | Kymenlaakson kohtuustoiminta | Luonto-liitto ry | Maan ystävät ry | Omställning Pargas – Transition Pargas | Omställning Älvbyarna | Omställning Vasa – Siirtymäliike Vaasa | Omställning Nordöstra Korsholm | Omställning Österbotten | Pääskyt | Pohjois-Karjalan Kohtuusliike | Salon Seudun Luonnonsuojeluyhdistys ry | Salon TasausKohtuusPaja | Sinapinsiemen ry | SLL Hirvijokilaakso | Suomen Commons Assembly | Suomen kestävän elämäntavan yhteisöt ry | Tampereen Maan ystävät ry | Uusi Tuuli ry | Vaasan ympäristöseura - Vasa miljöförening ry | Vihreä Elämänsuojelun Liitto ry - Gröna Förbundet för Livets Beskydd r.f | Ympäristö ja kehitys ry | Ålands Natur och Miljö rf